

Aproximació al treball de Llorenç Maria Duran Coli a GESA

XV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Maria del Mar Llompart Morro¹ i Maria del Mar Martínez Sans²

1: tècnica en Gestió Patrimonial i Cultural

mimallompart@hotmail.com

2: historiadora de l'Art

mariachy82@hotmail.com

Paraules clau: Llorenç Maria Duran Coli, educació, GESA.

Resum. *El senyor Llorenç Maria Duran Coli és un dels màxims representants de la renovació educativa mallorquina. En apropar-nos a la seva figura ens hem adonat de l'escassetat de publicacions referides a ell. És per aquest motiu que, a través de la present comunicació, volem reivindicar la seva vida i obra, concretament els anys que van de 1956 a 1972, etapa en què estigué al servei de Gas y Electricidad SA (GESA).*

Keywords: Llorenç Maria Duran Coli, education, GESA.

Abstract. *Mister Llorenç Maria Duran Coli is one of the most important representative of the Majorcan educational renewal. When we've approached to his figure we have noticed the lack of publishing about him. It is for this reason that, with this communication, we want to reclaim his life and his work, particularly the years from 1956 to 1972, a period in which he was serving Gas y Electricidad S.A. (GESA).*

Introducció

Aquesta comunicació pretén ser una primera aproximació a la tasca realitzada pel senyor Llorenç Maria Duran Coli dintre de l'empresa GESA.¹ L'apropament en qüestió es durà a terme a partir de la revista interna de la dita empresa, el *Boletín editado por y para los empleados y obreros de GESA*,² la qual fou impresa entre el març de 1954 i el 1998. Ara bé, d'aquest període ens hem centrat en els anys compresos entre 1956 i 1972, moment en el qual Llorenç Maria Duran Coli estigué al servei de l'empresa.

1. Ressenya biogràfica³

Llorenç Maria Duran Coli (1903-1986) –com a fill del llibreter, editor i poeta Miquel Duran– es relacionà de ben prest amb la comunitat educativa i el cercle intel·lectual de l'illa. Això va encaminar les seves passes cap als estudis de Magisteri de la mà de l'inspector cap d'educació primària de les Balears, el senyor Juan Capó Valldepadrines, *alma mater* de la pedagogia renovadora mallorquina.

Una vegada finalitzats els estudis de Magisteri l'any 1923, treballà com a mestre al Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca fins al 1925, any en el qual superà les oposicions a Barcelona. Dos anys després fou nomenat mestre nacional, moment en què començà a introduir la globalització decroliana,⁴ el quadern de rotació, els passejos i excursions de tradició institucionalista, a més de començar a aplicar el test de Binet.⁵ Publicà, així mateix, diferents articles a revistes com *Ca Nostra*, *El Colegial* d'Inca, *El Día Gráfico* o *El Magisterio Balear*.

L'any 1929 arribà destinat a l'escola de Sencelles, on començà a aplicar amb força la nova metodologia pedagògica. Això contribuï al fet que en poc temps aquest centre es convertís en

---

1 L'empresa GESA es fundà el 12 de maig de 1927 arran de la fusió de dues companyies: Sociedad de Alumbrado por Gas i La Palma de Mallorca, Compañía Mallorquina de Electricidad. Poc després, en el 1929 i fins al 1952 estigué a càrrec de dues societats nord-americanes: la United Utilities and Service Corporation i la Consolidated Electric and Gas Company. No foren anys fàcils per a la companyia, que hagué de fer front a una crisi econòmica (manca de carbó), un moviment obrer i un conflicte bèl·lic de caràcter civil que provocà restriccions de consum i requisaments militars. Aquest període de direcció estrangera finalitzà amb la incorporació de l'empresa a l'Institut Nacional d'Indústria (INI), circumstància que possibilità un període de gran expansió a les Illes. L'any 1983 el Consell d'Administració de l'Institut aprovà traspassar a l'Empresa Nacional de Electricidad SA (ENDESA) les participacions de GESA, ENHER, UNELCO, ENECO, UEFSA i ENCASUR, i es conformà el Grup ENDESA.

2 Custodiat al Fons Històric de la Fundació Endesa a les Illes Balears.

3 Per a més informació sobre la vida i l'obra del senyor Llorenç Maria Duran Coli es pot consultar Antonio Juan Colom Cañellas: "Don Llorenç Maria Duran i Coli: sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina", *Educació i cultura: revista mallorquina de pedagogia*, 5-6, 1982, 144-183 i Antonio Juan Colom Cañellas: "Inca i la renovació educativa", *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1996, 9-23.

4 Corrent educatiu creat el 1907 pel metge i psicòleg Ovide Decroly. Es tracta d'un nou corrent pedagògic que donà a conèixer l'anomenada "escola de la vida, per la vida". En aquest corrent imperen els principis de llibertat i d'educació dins la realitat vital del nin, tenint en consideració els seus interessos per arribar al seu màxim grau de desenvolupament. Per dur-ho a terme cerca crear un ambient en el qual l'infant trobi motivacions sense coacció a partir d'activitats dirigides pel professorat, el qual les adaptarà en funció de l'edat, el sexe, la salut i l'estat psicològic de cada nin.

5 Fou una creació del pedagog, grafòleg i psicòleg francès Alfredo Binetti (1857-1911). Inicialment dissenyà *el test de predicció del rendiment escolar* –en col·laboració amb Théodore Simon–, que fou la base per al posterior desenvolupament dels tests d'intel·ligència. El test de Binet consisteix en la realització d'una sèrie de tasques de complexitat creixent que permeten descobrir l'edat mental del nin i així identificar els alumnes que requerien una educació especial. El mateix Binet fou conscient de les limitacions dels resultats, ja que es donen diferents tipus d'intel·ligència que no poden estudiar-se quantitativament, sinó qualitativament. A causa d'això, Binet revisà l'escala resultant de les seves investigacions fins al 1911, any de la seva mort. El test tingué una molt bona acollida per ser de fàcil i de ràpida aplicació. Cal matisar que en el 1916 l'americà Stanford Lewis Terman revisà, adaptà i modificà l'escala Binet-Simon, que aleshores passà a denominar-se test Stanford-Binet.

una fita obligada per a totes les autoritats acadèmiques del país i punta de llança de la renovació educativa mallorquina.

Amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola fou empresonat per conducta irreligiosa i propagandista d'esquerres, acusacions de les quals va ser absolt per falta de proves, però que no va impedir que patís onze mesos a un camp de treballs forçats i que fos separat del cos estatal de mestres. Després de ser expulsat de l'àmbit educatiu es refugià en el negoci familiar de la llibreria-impremta, el qual li permeté seguir mantenint el contacte amb el món de l'educació gràcies a la creació i publicació de material escolar de gran èxit nacional. No obstant això, la vigilància de les faccions falangistes i de la censura foren constants, la qual cosa va fer que fos multat amb 10.000 pessetes per una infracció administrativa en una de les seves publicacions.

Ara bé, tot i no poder exercir com a mestre nacional, l'orde franciscà d'Inca —de caràcter liberal— el va reintroduir al Col·legi Beat Ramon Llull, a on inicià de forma discreta una renovació pedagògica introduint el material avaluador d'Alexandre Galí. En aquesta segona etapa al centre i gràcies a la seva constant autoformació, trobà una forma indirecta d'actuar dins la pedagogia a través de la psicologia, branca del coneixement que li permeté la creació al col·legi d'Inca del primer laboratori escolar de psicologia aplicada a Mallorca i la utilització de diversos tests i tasques d'orientació professional.

En el 1956 ingressà a GESA per organitzar el seu Departament de Formació i Selecció de Personal, cosa que suposà que s'iniciés en camps desconeguts per ell fins al moment, com en la psicologia del treball i en l'organització empresarial. Ara bé, cal dir que en el 1958 rebé l'amnistia, per la qual cosa tornà —simbòlicament— al magisteri. Fou destinat a l'escola d'Alp, també a la Cerdanya, a on prengué possessió per sol·licitar el mateix dia l'excedència. En la seva gestió professional a GESA destacà per la creació d'escoles per als fills d'obrers, la conciliació entre la vida laboral i l'aprenentatge, la formació de capatassos i d'obrers en general.

Finalment, l'any 1972 es jubilà a GESA, tot i que continuà amb la seva activitat professional a través del seu gabinet psicològic gairebé fins a la seva mort en el 1987.

2. La creació d'escoles per a fills d'obrers

2.1. Escoles de Primera Ensenyança

Al final de la dècada dels 50 del segle passat GESA, en un període de gran expansió per a l'empresa,⁶ dugué a terme en un temps rècord —uns setze mesos— la construcció de la central tèrmica del Port d'Alcúdia (fig. 1). Dintre d'aquest projecte també es procedí a la construcció d'un poblat per als seus treballadors i fou, precisament, en aquesta central i en aquest moment quan es crearen les pioneres Escoles de Primera Ensenyança de GESA. Dits centres educatius serviren de model, a principi dels anys 60, per a la creació de les escoles del poblat de Nostra Senyora la Verge de la Llum de la central I de Palma (fig. 2). Cal esmentar que aquesta educació anava totalment finançada per GESA.

⁶ Arran de la incorporació de GESA a l'Institut Nacional d'Indústria (INI), l'empresa gaudí d'un dels períodes més pròspers de la seva història: es produí l'expansió a l'illa de Menorca i a les Pitiüses, la construcció de la central del Port d'Alcúdia, la de Maó i la de Sant Joan de Déu, així com la posada en funcionament de múltiples subestacions entre altres avanços.

Les escoles del Port d'Alcúdia⁷ foren inaugurades el curs 1961-62, amb 35 nins i 35 nines matriculats (fig. 3). Els responsables del Pla d'Ensenyança eren: Llorenç Maria Duran Coli (director-assessor tècnic de les escoles i psicotecnòleg de l'empresa), Joan M. Albertí Salas (representant i enginyer-cap de la central), Tomàs Samuel Vilaire Blanch (cap d'estudis i mestre nacional d'Ensenyança Primària per a nins), sor Francisca Ferriol Jordà (mestra de Primera Ensenyança per a nines) i sor Pilar García Azpeitia (responsable del parvulari i infermera).

Per escoles de primera ensenyança s'ha d'entendre aquelles que reunien el nivell d'iniciació –en el qual trobem les escoles maternals (fins als 4 anys) i de pàrvuls (4-6 anys)– i la primera ensenyança pròpiament dita. Quant a aquesta darrera englobava l'ensenyança elemental (6-10 anys) i la de perfeccionament (10-12 anys). Durant el franquisme, els alumnes de 10 anys podien elegir entre el cicle de perfeccionament i el batxillerat, la qual cosa possibilitava una doble via; una per a les elits de batxillerat i una altra, la de perfeccionament [1], per a les classes amb menys recursos. No obstant això, a partir de l'any 1965 [2] la primera ensenyança s'allargà a vuit cursos –permetia l'escolarització fins als 14 anys– i mantingué, encara, la doble via fins a la reforma educativa de 1970.

El parvulari d'Alcúdia es trobava lligat a l'escola de nines,⁸ mentre que a Palma funcionava com una unitat independent. L'ensenyança al parvulari anava encaminada a assolir la iniciació a la lectura, el càlcul i l'escriptura mitjançant el mètode Montessori.⁹ Ara bé, a part dels coneixements bàsics, es duïen a terme jocs per fomentar l'atenció i l'observació, activitats per afavorir la interrelació, classes de dibuix espontani, etc. Ja en aquest nivell el psicotecnòleg de l'empresa, Llorenç Maria Duran Coli, aplicà diferents tipus de tests adaptats a cadascuna de les edats (Illinois,¹⁰ Raven,¹¹ Otis petits,¹² Gooddenough...¹³) per tal de determinar les notes caracterials, el grau de desenvolupament mental i el conscient intel·lectual de l'alumnat, per així tractar-lo d'acord amb les seves aptituds. Com podem veure al llarg d'aquest article, Duran i GESA promogueren una educació personalitzada, adaptant els mètodes pedagògics a les necessitats reals de cada alumne.

Respecte a la primera ensenyança, en primer lloc cal fer esment que durant el franquisme no es donà la coeducació, és a dir, el sistema educatiu distingia un tipus de formació per a les nines i un altre per als nins, d'aquí que a les instal·lacions educatives dels poblats de GESA diferenciem

7 Quant a les escoles del poblat de Palma, aquestes entraren en funcionament el curs 1963-64 amb 73 alumnes.

8 Cal recordar que no fou fins a la Ley General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa de 4 de agosto de 1970 quan l'educació passà a ser mixta.

9 Mètode ideat l'any 1912 per l'educadora italiana Maria Montessori. Aquest posa èmfasi en l'activitat dirigida pel nin i en l'observació clínica del professorat per adaptar l'entorn d'aprenentatge de l'infant al seu nivell de desenvolupament. Es pretén així alliberar el potencial de cada al·lot perquè es desenvolupi en un ambient estructurat.

10 També conegut com a Test Illinois d'Aptituds Psicolingüístiques. És un tipus de test destinat a detectar les dificultats en el procés de comunicació (sobretot deficiències en la percepció, interpretació o transmissió) i que són una de les causes més freqüents a la majoria de problemes d'aprenentatge escolar. Així mateix, els resultats mostren les habilitats que poden servir per corregir les deficiències en la comunicació. Aquest tipus de test està conformat per dos subnivells: el nivell representatiu –que avalua la comprensió, associació i expressió auditiva i visual– i el nivell automàtic –que analitza la memòria seqüencial visuomotora i auditiva, i la integració visual, gramatical i auditiva.

11 Test de matrius progressives creat el 1938 per J. C. Raven. Serveix per mesurar la intel·ligència i la capacitat intel·lectual per mitjà de la comparació de formes i el raonament per analogies.

12 Test desenvolupat per Arthur S. Otis que serveix per mesurar la capacitat intel·lectual del subjecte amb un nivell cultural baix o mitjà. Mesura diferents aspectes de la intel·ligència com són el raonament deductiu i inductiu o el coneixement lèxic, entre d'altres.

13 El Test de Goodenough és una tècnica amb què, a partir de l'anàlisi de la representació de la figura humana realitzada pel nin, es pot mesurar la intel·ligència general i la personalitat del petit autor. Tot i que la prova es recomana per a nins d'entre 3 i 10 anys, a les escoles de GESA s'aplicava tan sols a menors de 7 anys.

entre escoles de nines i escoles de nins. En el nivell d'estudis primaris, en principi nines i nins cursaven les mateixes assignatures, si bé amb distinta orientació. En el cas de les nines es prioritzava la sensibilitat per sobre de l'intel·lecte, la intuïció per sobre de la raó i la pràctica per sobre de la teoria. Això en l'àmbit pràctic es materialitzava en el cas de l'Educació Física, formant els nins com a soldats i les nines com a mares; a l'assignatura d'Història —que era una matèria formativa de “l'esperit nacional”— als nins es recalcava la virilitat dels herois espanyols, i a les nines es profunditzava en les virtuts femenines de dones com Isabel la Catòlica o santa Teresa de Jesús. No obstant això, les diferències de gènere es remarcaven més en les activitats de tipus manual. En aquest sentit les assignatures escolars, en especial les denominades ensenyances de la llar, eren exclusives per a les nines, ja que tenien l'objectiu de formar les joves estudiantes per al seu destí com a esposes i mares [3]. A més, cal tenir en compte que la política educativa franquista no es preocupà de dissenyar un sistema escolar diferent del preexistent, l'educació tan sols interessava al règim com a vehicle transmissor de la ideologia nacionalcatòlica, sense prestar atenció en excés a l'organització i estructura interna. És per això que les reformes educatives se centraren en una única idea, l'educació havia de ser catòlica i patriòtica [4].

Evidentment les escoles de GESA seguiren la normativa estatal, però en elles es deixà entreveure un alt grau d'innovació docent. El programa educatiu es trobava enfocat al desenvolupament del potencial intel·lectual del nin a partir de la motivació i l'estimulació per part del professor, que era considerat un guia. Així, s'impulsaven les classes pràctiques i les excursions per tal de verificar les explicacions que s'havien fet a classe i fer-ne de noves en l'escenari real dels esdeveniments, així com despertar la curiositat dels alumnes i que aquests es planteessin noves preguntes. A més, la comunicació entre el professor i els alumnes era més directa (fig. 4), es donava major importància al treball en equip, a les facultats creatives (pintura, dibuix, modelatge...) i a la superació personal mitjançant concursos escolars, entre d'altres. Una mostra de tot això són els estudis que es realitzaven dels fenòmens atmosfèrics i la manipulació d'aparells elèctrics. Quant al primer, cada dia —a les deu— es dedicava un temps a l'estudi dels esdeveniments climàtics: els alumnes per grups i amb l'ús d'aparells propis d'un observatori llegien la temperatura, la direcció i intensitat del vent, la pluviositat, etc.¹⁴ Pel que fa al segon, a través de la manipulació d'aparells d'electricitat s'iniciaven dintre de la matèria de la física a manera de joc. Respecte a l'ús d'aquest material científic, cal destacar que el senyor Duran sempre va procurar equipar les aules amb la més puntera tecnologia.

Seguint en la línia de l'ús de tests per tal de personalitzar l'aprenentatge i avaluar el nivell d'aquest, Duran també ho aplicà a la primera ensenyança. Ara bé, hi havia una novetat, es duïen a terme dos tests de Galí¹⁵ al llarg del curs —un a l'inici i un altre al final— per tal d'avaluar el desenvolupament cognitiu de l'alumnat (l'edat i quocient pedagògic, el quocient d'eficiència, l'adquisició de coneixements en les distintes matèries i l'avanç o el retard en mesos sobre els coneixements típics que ha de tenir l'alumne segons la seva edat). Per tal de demostrar l'efectivitat tant de la innovació educativa com l'ús d'aquests tests, oferim els resultats del curs 1963-64 de les escoles del poblat de Palma, curs en què foren inaugurades les citades escoles. Els resultats dels tests dels alumnes a l'inici del curs foren descoratjadors pel greu endarreriment que tenien en relació amb la seva edat. La mitjana d'edat natural de les nines era de 9 anys i

14 Els resultats extrets d'aquestes pràctiques eren transmesos a l'Institut Nacional de Meteorologia per elaborar les informacions meteorològiques de l'illa de Mallorca.

15 Alexandre Galí (1886-1969) fou un historiador, lingüista i pedagog espanyol, i un dels primers introductors i experimentadors de l'escola activa. Els seus tests analitzen —a partir de texts de diversa dificultat— la fluïdesa lectora —paraules per minut— i la comprensió del text —mitjançant preguntes referides a la mateixa lectura. A part, Galí considerava que els tests havien de convertir-se en treball escolar i el treball escolar en tests perquè creia fermament que els nins només mostraven les seves capacitats quan actuaven en una escola espontània.

5 mesos, mentre que els seus coneixements donaven una mitjana de 6 anys i 2 mesos, és a dir, portaven un retard de 36 mesos. Quant als nins, el resultat fou manco desastrós, l'endarreriment fou de 31 mesos, és a dir, l'edat pedagògica era de 6 anys i 6 mesos, mentre la natural era de 9 anys i un mes. No obstant això, els tests de final de curs mostraren una recuperació admirable, les nines havien recuperat 14 mesos i els nins 15, fet que, sumat als 7 mesos que durava el curs, representava un avanç d'uns 20 mesos.

Tota aquesta innovació educativa anava encaminada a la preparació dels alumnes tant per a la seva continuació a l'ensenyança mitjana com per a la vida si aquests no realitzaven el batxillerat. No obstant això, els esforços de GESA i del senyor Duran se centraren a fomentar l'accés als estudis mitjans i superiors a través de, com veurem tot seguit, la instauració del batxillerat elemental al poblat del Port d'Alcúdia i la concessió de beques.

2.2. El Col·legi Lliure d'Ensenyança Mitjana: el batxillerat elemental

Amb la creació del poblat i les escoles del Port d'Alcúdia es feia necessària la instauració del batxillerat elemental per tal que l'alumnat de GESA-Alcúdia no hagués de desplaçar-se a Inca per poder-lo dur a terme. És per aquest motiu que l'empresa acordà en el Consell de 2 d'abril de 1963 establir per al següent curs el Pla d'Ensenyança Mitjana Lliure. L'objectiu era aconseguir en el curs 66-67 els quatre cursos de batxillerat elemental i per a tal fi s'habilitaren noves aules, a més d'ampliar les instal·lacions existents. Així el setembre de 1963 s'inaugurà el primer curs de batxillerat al poblat d'Alcúdia amb 10 alumnes –8 nins i 2 nines–. Cal matisar que, aquesta formació anava subvencionada en un 66 % per l'empresa i la resta, a càrrec dels pares.

El batxillerat [5] durant els anys aquí tractats s'estructurava en dos nivells: el batxillerat elemental i el batxillerat superior. Al primer, s'hi podia accedir a partir dels 10 anys i després d'haver superat una prova d'ingrés.¹⁶ Aquest cicle inicial consistia en quatre cursos i una revàlida –anomenada revàlida de Quart– que els alumnes de GESA, amb la instauració del batxillerat al poblat, realitzaven a l'Institut Ramon Llull de Palma com a alumnes lliures.¹⁷ Aquest primer cicle de batxillerat permetia cursar el segon cicle, però també accedir a altres estudis així com a determinats càrrecs de l'Administració pública o d'empreses privades. D'altra banda, el batxillerat superior¹⁸ –que constava de dos cursos i una revàlida en finalitzar, la revàlida de Sisè– facultava els alumnes per accedir al curs preuniversitari i després, una vegada superada la prova de maduresa [6], a la Universitat. Ara bé, l'any 1956 [7] s'instaurà un cicle superior de dos anys per al batxillerat laboral elemental¹⁹ –de cinc anys. Aquest tenia quatre branques: agrícola-ramader, industrial i mineria, marítim pesquer i administratiu. La seva funció era preparar l'alumnat per a les escoles tècniques superiors.²⁰ Pocs temps després s'establí un sistema de convalidació entre els dos tipus de batxillerat [8].

16 Aquesta prova d'ingrés es duia a terme per part dels alumnes de GESA al Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca fins a la instauració del batxillerat elemental al poblat del Port d'Alcúdia.

17 L'accés a aquest tipus de proves es feia com a alumne lliure o col·legiat.

18 Es dividia en dues branques: ciències i lletres.

19 Naix l'any 1949 com a alternativa a l'universitari.

20 No obstant això, a la pràctica es podia accedir a qualsevol estudi superior a través de la realització del curs preuniversitari i de la prova de maduresa. España. Ley 19/1962, de 21 de julio, sobre el Acceso a los Bachilleratos Laborales Elementales y Superiores a las enseñanzas técnicas y universitarias. *Boletín Oficial del Estado*, 23 de julio de 1962, núm. 175, 10264.// España. Ley 24/1963, de 2 de marzo, sobre modificación de la Ley de la Ordenación de la Enseñanza Media en cuanto a las pruebas de grado y de madurez. *Boletín Oficial del Estado*, 5 de marzo de 1963, núm. 55, 3747.

Ambdós batxillerats foren vàlids fins a l'any 1967 quan, a causa del debilitament del batxillerat laboral, s'instaurà el batxillerat general, que s'estructurava en quatre anys de primer cicle i dos de cicle superior [7]. Aquest es dividia en tres modalitats: ciències, lletres i tècnic.²¹

Les assignatures impartides al poblat del Port d'Alcúdia eren les del pla estatal: Geografia, Matemàtiques, Llengua Espanyola, Dibuix, Ciències Naturals, Religió, Formació de l'Esperit Nacional, Educació Física i Esportiva, Llar, Idioma (anglès), Història, Física i Química, i Llatí.

Cal tenir en compte quan ens apropem a la història de l'educació espanyola que la principal funció del batxillerat durant el franquisme fou la de servir com a mitjà formatiu de la futura classe dirigent, la qual rebria amb aquest nivell educatiu una formació ideològica molt precisa. Era un filtre selectiu de minories de la burgesia i canal de formació i reclutament dels ideòlegs/dirigents nacionalcatòlics de la futura societat. Per tant, el batxillerat i la posterior formació superior no es concebia per a la majoria de la ciutadania, eren pocs els qui hi accedien i els qui ho feien rebien, tot i que ja es donava en els nivells inferiors, una educació molt marcada per tres tipus d'ensenyança; la religiosa, la patriòtica i la cívica. L'educació fou i és un instrument molt eficaç per, ràpidament, influir en la transformació d'una societat i en la formació intel·lectual de les futures classes directores, i això es tingué molt en compte en els anys del règim dictatorial espanyol [10]. És per això que cal valorar la tasca duta a terme pel senyor Duran i GESA, ja que permeté a successives generacions accedir a una formació que –en principi– no es trobava a l'abast de tots.

Retornant al poblat de GESA, el professorat estigué constituït pel senyor Antonio de Armeteras Costosa (batxiller oficial administratiu), Pablo Barceló Capó (maquinista naval i cap de torn), sor Antònia Bibiloni Cifre (mestra de primera ensenyança), Onofre Cabrer Ros (maquinista naval i subcap central), Isabel Forteza Pericàs (instructora de la selecció femenina), sor Francisca Ferriol Jordà (mestra de primera ensenyança), Emilio Gascón Casaus (pèrit industrial i subcap de manteniment elèctric), Francisca Gual de Albertí (llicenciada en Filosofia i Lletres), Gabriel de Hevia Oliver (maquinista naval i mecànic ajudant d'electricista especialista en quadres elèctrics), el reverend Miquel Llompart Torrens (vicari del Port d'Alcúdia), Carlos Megnaschi González (encarregat d'assumptes generals), Antonio Murcia Ferrándiz (maquinista naval i cap de torn), Jaime Nicolau Fe (maquinista naval i cap de torn), Manuel Ortega Cirer (ajudant d'electricista especialista en quadres elèctrics), Ricardo Queralto Banch (pèrit industrial i subcap de manteniment mecànic), Jaime Salvá Cerdá (llicenciat en Ciències Químiques i cap de laboratori químic), Fernando Vidal Villalonga (batxiller i cap de resultats), Tomas S. Vilaire Blanch (mestre nacional) i Mateo Viver Ventayol (batxiller i oficial administratiu). Per a aquest nivell també es continuà amb el sistema de disposar de més d'un professor per assignatura, ja que permetia sempre l'assistència d'un docent a l'aula i no perdre hores lectives.

Tot i no disposar d'exemples concrets respecte a les innovacions metodològiques aplicades al batxillerat, creiem que el senyor Duran seguí aplicant les seves idees sobre l'ensenyament per tal de motivar l'alumnat i que aquest pogués desenvolupar tot el seu potencial intel·lectual. Una mostra d'això són els resultats escolars dels alumnes del poblat del Port d'Alcúdia que es presentaren a la revàlida de Quart; mentre que el percentatge general d'aprovat era del 50-60 %, el de l'alumnat de GESA era del 94 %.

---

21 Aquest estudi conclou l'any 1972, és per això que cal esmentar el fet que l'any 1970 es dugué a terme una nova llei d'educació que modificà novament l'ensenyança mitjana. Per a més informació: España. Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa, *Boletín Oficial del Estado*, 6 de agosto de 1970, núm. 187, 12525-12546.

D'altra banda, cal tenir en compte que GESA concedia anualment beques per a la formació dels treballadors de l'empresa i per als seus fills. Hi havia tres tipus de beques; les de grau elemental –batxillerat, estudis eclesiàstics,²² peritatge mercantil, mestratge mercantil...–, mitjà –acadèmia militar, peritatge industrial, aparelladors, nàutica, ajudant d'enginyeria...– i superior –carreres universitàries i tècnics superiors. La quantia econòmica atorgada era diferent en funció del nivell; les ajudes del curs 1959/60 al 1963/64 –ambdós inclosos– eren de 2.500 pessetes per a cadascuna de les beques de grau elemental, 4.000 per a les de grau mitjà i 22.500 per a les de grau superior. A partir del curs 1964/65 i fins al 1966/67 –ambdós inclosos– es concedien 3.000 pessetes per al grau elemental, 9.000 per al mitjà i 27.000 per al superior. A partir del curs 1967/68 s'ajudava els alumnes amb 6.000 pessetes al grau elemental, 12.000 al grau mitjà i 30.000 al superior. Arran de la recopilació d'aquesta informació podem afirmar que la inversió econòmica per part de l'empresa anà en augment entre els anys 1959 i 1972. Ara bé, aquest increment no tan sols es reflectí en l'augment econòmic atorgat a cada una de les beques, sinó també en l'increment de les beques concedides (fig. 5 i 6).

També s'ha esbrinat com una part important d'aquestes beques estaven dedicades als estudis de batxillerat. Aquestes sempre tingueren proporcionalment un pes numèric més gran dintre del compte total, ara bé, aquest nombre s'incrementà en un nombre major en comparació amb les ajudes dedicades a altres estudis (fig. 7, 8 i 9).

A manera de conclusió podem afirmar que, a partir de les dades extretes de la revista interna de l'empresa, GESA dugué a terme una intensa tasca per tal d'oferir la possibilitat d'accés a estudis mitjans i superiors als fills dels seus empleats. Aquesta feina no tan sols es concentrà a oferir una educació primària a través de les escoles de l'empresa, sinó també en la instauració d'un nivell educatiu intermedi i la concessió de beques per a tot tipus d'estudis, les quals sofriren un increment espectacular tant en el nombre d'ajudes atorgades com en la quantia econòmica destinada a elles.

3. La renovació de la formació professional

Els canvis que tengueren lloc a GESA en relació amb la formació professional, i els quals tractarem tot seguit, anaren estretament lligats al context nacional. Després de la Guerra Civil i amb Espanya aïllada políticament i econòmicament, l'Administració estatal concentrà els seus esforços en la protecció i promoció de la indústria nacional, per tal de convertir el país en un estat autosuficient. Per a aquesta tasca creà l'Institut Nacional d'Indústria,²³ un organisme autònom de caràcter industrial i financer que depenia del Ministeri d'Indústria i Energia, i el qual tenia l'objectiu de promoure i gestionar amb caràcter de *holding*,²⁴ i d'acord amb la política econòmica, la creació, participació i adquisició d'empreses constituïdes com a societats anònimes. Les actuacions que d'aquí sorgiren derivaren en un espectacular creixement de la indústria espanyola, i com a tal gran part de la població activa es concentrà en aquest sector,²⁵ especialment en les branques clau per al funcionament d'un país, com són la mineria,

22 A partir del curs 1964/65 els estudis eclesiàstics foren considerats de grau mitjà.

23 Llei 24-IX-1941, la de fundació de l'INI, s'afirmava que: "Se crea el Instituto Nacional de Industria, Entidad de Derecho público, que tiene por finalidad propulsar y financiar, en servicio de la Nación, la creación y resurgimiento de nuestras industrias, en especial de las que se propongan como fin principal la resolución de los problemas impuestos por las exigencias de la defensa del país o que se dirijan al desenvolvimiento de nuestra autarquía económica, ofreciendo al ahorro español una inversión segura y atractiva".

24 Societat financera que posseeix la majoria d'accions d'un conjunt d'empreses de diferents sectors, de les quals porta l'Administració amb la finalitat de dirigir les seves activitats.

25 L'any 1974 l'agricultura ocupava 16.275 persones; la indústria, 120.129; i el sector serveis, 19.495.

l'elèctrica i la siderúrgia. El sector industrial requeria un cert grau d'especialització per part dels treballadors i especialment els empleats vinculats a les branques anteriorment citades a causa de l'elevada accidentalitat laboral. Fruit d'això, l'oferta educativa en l'àmbit de la formació professional es concentrà –per part de l'Administració– en la capacitat de treballadors per a la indústria i en el foment de la creació d'una xarxa de centres formatius i la promoció d'aquests a partir de la creació de la *Ley de Formación Profesional Industrial* de 1955 [11].

Ara bé, el pla docent estatal no resultà suficient per si sol quant a l'èxit formatiu, i és aquí on la reorganització duta a terme per GESA –incorporada a l'INI l'any 1952–, amb la participació activa del senyor Duran Coli, fou clau. De fet, l'evolució fou tan satisfactòria que l'any 1965 GESA fou distingida per la seva col·laboració i ajuda a la formació professional de mans del cap d'Estat, Francisco Franco (fig. 10).

Fins a l'any 1962 el reclutament d'aprenents –vinculats a GESA– es duia a terme sense un pla definit. L'aprenent es formava a l'àmbit del treball amb escassa influència didàctica. A més, l'assistència a les classes de l'Escola d'Aprenentatge era molt baixa –de fet alguns dels aprenents ni tan sols es matriculaven–, conseqüència, en part, de les dificultats per compaginar l'estudi i el treball, així com per les elevades despeses de matriculació i desplaçament. És per aquest motiu que des del Departament de Selecció i Formació –amb el senyor Duran al capdavant– es decidí dur a terme un pla de reforma integral per tal de millorar la formació dels seus aprenents. Aquest programa reduïa a la meitat la jornada laboral, establia una nòmina d'acord a la legislació laboral i, a més, GESA es feia càrrec de totes les despeses escolars (matrícula, llibres i desplaçaments). Així mateix, s'imposà una quantitat diària en un fons de reserva que es podria percebre per part dels aprenents que, essent ja oficials i vinculats a l'empresa, retornessin del Servei Militar (fins a 18.000 pessetes en el moment de la seva percepció). Ara bé, els resultats demostraren que això no era suficient i per aquesta raó l'empresa dugué a terme a partir del curs 1963/64 un programa d'enllaç amb l'Escola d'Aprenentatge, amb el qual aquesta informava mensualment de les notes i faltes d'assistència dels aprenents, informació que després GESA feia arribar als pares dels alumnes. A més, mensualment es mantenia una entrevista amb cadascun dels aprenents per orientar-los i animar-los a superar-se (fig. 11). Juntament amb tot això es començà a realitzar –per part del psicotecnòleg de l'empresa– una selecció dels aprenents a través de tests psicotècnics –com el de Passalong de l'Escala d'Alexander–²⁶ per tal de mesurar el sentit pràctic i la capacitat d'adaptació als estudis teòrics dels aspirants.²⁷ Totes aquestes mesures permeteren que es passés del 36 % d'assignatures aprovades en finalitzar el curs 1962/63 al 85 % en el curs 1964/65; a més, les qualificacions generalment foren més altes (fig. 12).

Finalment, una altra novetat introduïda fou la concessió de reconeixements/premis als millors alumnes. Els aprenents avantatjats de GESA de cada curs tenien l'oportunitat d'anar al campament que l'INI realitzava a les proximitats d'El Escorial. Allà es reunien una selecció dels millors aprenents de GESA,

26 És un test ideat per a individus d'entre 6 i 17 anys, i que mesura la intel·ligència pràctica, la facilitat d'adaptació a diferents ambients i situacions, i l'habilitat d'execució mitjançant tasques de manipulació. És útil també per reconèixer dificultats verbals o idiomàtiques a causa de deficiències auditives. Generalment s'estructura en tres proves: Passalong, Cubs de Kohs i Construcció amb cubs. El Passalong està format per 9 problemes de dificultat creixent a on el nin ha de canviar la posició d'unes fitxes vermelles i blaves per copiar un model.

27 Per al curs 1964-65 el total d'aprenents acceptats fou de 31 i de 34 rebutjats.

però també de SEAT,²⁸ ENASA²⁹ i Pegaso,³⁰ entre d'altres. Així, un total de 200 joves participaven durant 15 dies en diverses activitats tant esportives com culturals dins un campament a on imperava un esperit marcial i disciplinari. També es realitzaven diferents excursions pels llocs més commemoratius de Madrid. Cada any els alumnes assistents elaboraven un diari i una memòria individual per entregar al Departament de Selecció i Formació, el qual premiava les millors memòries. Hi havia tres guardons, el primer premi era una Bíblia; el segon, un altes; i el tercer, la *Història dels invents*.

4. La formació per a treballadors

La tasca del nostre protagonista no es limità a la formació de les noves generacions gesistes, sinó també a la de la plantilla en curs. Aquesta feina esdevingué en dues línies; per una banda, impulsar la realització de cursos per millorar i ampliar aspectes de les distintes facetes professionals, i per l'altra, fomentar l'aprenentatge per ascendir dintre de l'escala professional. Respecte a la primera línia, l'empresa realitzà tota una sèrie de cursos per tal de completar la formació dels treballadors. Per exemple, els cursos d'ensinistrament de comandaments (se'ls ensenya a manar, instruir...) (fig. 13), cursos d'anglès, de fontaneria, de productors per a alta i baixa tensió (fig. 14) i de soldar, entre d'altres. L'articulació d'aquests cursos, molt en la línia del senyor Duran, es realitzava amb un nombre reduït d'assistents, una comunicació constant entre professor i alumne, una gran atenció a la formació pràctica i a la resolució de casos concrets..., tots ells trets diferenciadors respecte a l'educació tradicional.

D'altra banda, l'empresa facilità als treballadors l'accés a estudis superiors mitjançant la concessió de beques. Una anàlisi de les llistes d'adjudicacions reflecteix com alguns dels empleats es beneficiaren d'elles. Ara bé, es pot afirmar que el nombre de becats fou reduït per contrast amb el nombre total de beques i que, a més, aquestes xifres es mantingueren més o manco estables, és a dir, no anaren en augment com sí que passà amb el nombre total i en la quantia econòmica. De fet, al butlletí s'animava els empleats a realitzar "estudis d'especialització" (pèrit industrial, mercantil, enginyer, etc.). La majoria de beques adjudicades al personal foren per cursar enginyeria industrial i peritatge; si més no, es concediren per a peritatge mercantil, graduat social, mestre industrial i aparellador, entre d'altres.

5. L'atenció a les tècniques de seguretat

Dintre dels cursos de formació per a treballadors, es pot observar que alguns d'ells foren dedicats a la seguretat. Aquest fet mereix una menció especial, ja que reflecteix el moment de canvi en què es trobava el país pel que fa a seguretat en el lloc de treball. Des de l'aprovació en el 1940 del Reglamento General de Seguridad e Higiene en el Trabajo, l'Estat, que es trobava centrat en la reconstrucció del teixit industrial, creà tota una sèrie de reglaments i òrgans per fomentar la prevenció dels accidents laborals. Cal matisar que el que s'havia dut a terme anteriorment s'enfocava a regular l'accident, no a prevenir-lo, d'aquí que en les tres dècades següents sorgissin a les empreses òrgans com els comitès de Seguretat i Higiene en el Treball, el Servei Mèdic d'Empresa i reglaments preventius com l'ús de peces de roba de protecció especial. Ara bé, molts d'aquests òrgans i reglaments tan sols eren obligatoris en empreses d'un nombre elevat de treballadors, amb la qual cosa la universalitat necessària en aquest camp no es produïa. De

28 La Sociedad Española de Automóviles de Turismo (SEAT) estava parcialment en mans de l'INI, un dels principals accionistes juntament amb FIAT. Dintre de les actuacions de l'INI es troba la creació de dues empreses per motoritzar el país, una per a vehicles industrials (ENASA) i una altra per a vehicles de turisme (SEAT).

29 L'Empresa Nacional de Autocamiones SA fou fundada per l'INI l'any 1946.

30 Pegaso fou la marca comercial d'ENASA.

fet, el 90 % de la població laboral per aquestes dates quedava fora d'aquests canvis, atès que pertanyien a petites estructures empresarials. Aquesta circumstància començà a canviar a partir de la dècada de 1970.

Dit això, el capital de Gas y Electricidad SA estava en mans de l'Institut Nacional d'Indústria des del 1952, per tant l'empresa es trobava fortament vinculada a les normatives que s'aproven per part del Ministeri de Treball. En els anys analitzats en aquest estudi (1956-1972), GESA disposava de tots els instruments humans i tècnics que s'exigia per a empreses grans.

Ara bé, la tasca realitzada pel senyor Duran pel que fa a la seguretat se centrà a desenvolupar una intensa acció formativa i divulgadora a través de cursos de formació, fet que va més enllà del que exigia la normativa, però que cal contextualitzar en el moment de canvi i en el sector productiu que tractem. L'elevada accidentalitat laboral era generalitzada al país,³¹ però cal tenir en compte la perillositat implícita en el sector que ens pertoca. A través de la revista interna de l'empresa es mostra una clara aposta pel foment d'una consciència col·lectiva del problema dels riscos professionals i de les possibilitats de lluita contra aquests —a través d'un gran nombre d'articles, cartells i vinyetes—, així com el coneixement de com actuar en cas d'accident. Dites actuacions són certament pioneres dintre de la indústria espanyola, ja que no fou fins a 1970 quan sorgiren normatives per part del Ministeri de Treball al respecte. Per a GESA l'ensenyança de la seguretat es veia com una extensió del programa educatiu.

Els cursos (fig. 15 i 16) se centraven de manera especial en tècniques de primers auxilis, tal és el cas de la respiració de salvament. Però el que resulta també innovador és la manera d'impartir-los, en la qual el senyor Duran participà de manera activa. Ja no es tractava tan sols de la lliçó d'un ponent, sinó que a més es projectava un vídeo explicatiu, es procedia a dur-ho a la pràctica amb un maniquí i es realitzava un col·loqui amb el psicotecnòleg de l'empresa sobre temes de seguretat.

Finalment, voldríem recollir del butlletí que, entre altres casos que se citen, aquests tipus de cursos tingueren a curt termini un efecte positiu, perquè possibilitaren la reanimació el 21 de gener de 1970 del cap de la brigada de baixa tensió del sector d'Inca, després d'una descàrrega, per part d'un company de feina.

6. Conclusions

Finalitzarem aquesta primera aproximació a la tasca realitzada pel senyor Llorenç Maria Duran Coli amb una recapitulació d'allò exposat en aquesta comunicació:

- L'obra i el treball educatiu desenvolupat pel senyor Duran constitueix un capítol de gran interès en la història educativa mallorquina. Dintre d'aquest, els anys al servei de l'empresa GESA resulten de gran importància perquè, gràcies al suport i activíssima participació de l'empresa, les idees del nostre protagonista es pogueren dur a terme en àmbits fins llavors no aplicats, com a la psicologia del treball, l'organització empresarial i la formació d'adults.
- La seva figura ha estat ignorada per part de la societat en general, tan sols esments puntuals en relació amb les innovacions educatives quan ell estigué al servei de la docència estatal han atret l'atenció d'alguns estudiosos. Això és —en part— a causa que la seva carrera professional es truncà per l'esclat del conflicte bèl·lic espanyol i el posterior règim dictatorial. Aquest fet provocà la seva vinculació al sector privat, cosa que ha encobert la seva posterior tasca educativa.

31 A tall d'exemple: en el 1964 a Espanya moriren 2.684 persones per accident laboral i 6.976 sofriren una incapacitat permanent.

- Des dels seus inicis, Llorenç Maria Duran apostà per una metodologia educativa personalitzada. Fou un dels primers a reconèixer l'heterogeneïtat de les capacitats intel·lectuals de l'alumnat i per això aplicà una disciplina docent renovadora basada en, a través de la motivació, l'estimulació i el guiatge del professorat, desenvolupar tot el potencial intel·lectual de cadascun dels individus. Fou un dels precursors de l'orientació escolar i un dels divulgadors de la importància de les classes pràctiques per tal de verificar les explicacions teòriques.
- Dintre de la seva feina cal destacar la importància concedida als beneficis de l'aplicació de tests psicotècnics per tal de conèixer a cadascun dels alumnes i poder aplicar una metodologia més individualitzada.
- Aquesta primera aproximació a la tasca del senyor Duran al servei de GESA evidencia que sempre estigué una passa per davant en el seu temps; l'aplicació de material educatiu punter a l'aprenentatge, la prioritització del treball pràctic, la individualització de l'ensenyament...
- La seva actuació a GESA es basa en la creació d'escoles per als fills dels treballadors, formació d'aprenents, capatassos i d'obers, així com la formació en tècniques de seguretat.
- Tot i que fins a l'actualitat no s'ha tingut en compte la tasca duta a terme per Llorenç Maria Duran a GESA –com si aquesta haguera estat manco important–, aquest estudi evidencia que mai va abandonar la seva tasca com a renovador educatiu.
- Després de la incorporació del senyor Duran Coli a l'empresa GESA es començà a produir una intensa tasca per millorar la situació educativa dels seus empleats i fills d'aquests. No hi ha cap dubte que GESA, amb el senyor Duran al capdavant del Departament de Personal, possibilitaren a successives generacions accedir a una formació que difícilment haguera pogut estar al seu abast sense aquestes iniciatives. La gran majoria dels treballadors es van beneficiar, d'una forma o d'una altra, de dita tasca.
- La tasca formativa d'ENDESA segueix ben present a través de la col·laboració amb universitats i centres de formació professional per tal de potenciar la formació i les competències professionals dels seus empleats, amb les beques per als seus fills, amb el patrocini de màsters i cursos de postgrau, amb les Beques Endesa per a Arts Plàstiques i per a Amèrica Llatina de Patrimoni Cultural, així com l'elaboració de projectes educatius relacionats amb l'energia com EducaEndesa i el taller PlayEnergy.

7. Bibliografia

Fons Històric de la Fundació Endesa a les Illes Balears.

- [1] AD: *Boletín editado por y para los empleados de Gesa*, Palma, 1956-1972.
- [2] AD: *Historia de la Educación Española*, Madrid, 2012, 531-534.
- [3] Antonio Juan Colom Cañellas: "Don Llorenç Maria Duran i Coli: sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina", *Educació i cultura: revista mallorquina de pedagogia*, 5-6, 1982, 144-183.
- [4] Antonio Juan Colom Cañellas: "Inca i la renovació educativa", *II Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, 1996, 9-23.
- [5] Antonio Viñao Frago: "Del bachillerato de elite a la educación secundaria para todos (España, siglo XX)", *Historia de la Enseñanza Media en Aragón*, 2011, 449-472.
- [6] David G. Myers: *Psicología*, Madrid, 2005.
- [7] Gonzalo Anes Álvarez de Castrillón; Santiago Fernández Plasencia; Juan Temboury Villarejo: *Endesa en su historia (1944-2000)*, Madrid, 2001.
- [8] Josep González-Agapito; Salomó Marquès; Alejandro Mayordomo; Bernat Sureda: *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*, Barcelona, 2002.

- [9] José J. Martí Ferrándiz: *Poder político y educación. El control de la enseñanza (España, 1936-75)*, Burjassot, 2002.
- [10] Juan Antonio Lorenzo Vicente: *La enseñanza media en la España franquista (1936-1975)*, Madrid, 2003.
- [11] Llorenç Maria Duran Coli: "Una experiència d'Escola Activa", *Maina*, 3, 1981, 64-68.
- [12] Llorenç Maria Duran Coli: "Una experiència d'escola activa l'any 1933", conferència impartida a l'Escola Normal el 10 de març de 1977 que va ser publicada com a apèndix a l'article de Antoni Juan Colom Cañellas: "Don Llorenç Maria Duran i Coli: sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina", *Educació i cultura: revista mallorquina de pedagogia*, 5-6, 1982, 173-183.
- [13] María del Carmen Fernández Bennàssar: *D. Llorenç Durán i Coli (Inca:1903)*, Palma, 1985.
- [14] Miquel Miralles Gili: *Col·legi Beat Ramon Llull. Educació, història i societat*, Inca, 2002.
- [15] Miquel Jaume Campaner: "La colònia escolar provincial de 1930 subvencionada per la Caixa de Balears. Memòria de Llorenç M. Duran i Coli", *V Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*, 2011, 29-49.
- [16] Santiago Miró Fernández: *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*, Palma, 1998.

8. Referències

- España. Ley de 17 de julio de 1945, sobre Educación Primaria, *Boletín Oficial del Estado*, 18 de julio de 1945, núm. 199, 385-416.
- España. Ley 169/1965, de 21 de diciembre, sobre Reforma de la Enseñanza Primaria, *Boletín Oficial del Estado*, 23 de diciembre de 1965, núm. 306, 17.240-17.246.
- AD: *Historia de la Educación Española*, Madrid, 2012, 531-534.
- José J. Martí Ferrándiz: *Poder político y educación. El control de la enseñanza (España, 1936-75)*, Burjassot, 2002, 160-174.
- España. Ley de 26 de febrero de 1953, sobre Ordenación de la Enseñanza Media, *Boletín Oficial del Estado*, 27 de febrero de 1953, núm. 58, 1119-1130.
- España. Ley 19/1962, de 21 de julio, sobre el Acceso a los Bachilleratos Laborales Superiores a las enseñanzas técnicas y universitarias, *Boletín Oficial del Estado*, 23 de julio de 1962, núm. 175, 10264.
- España. Decreto del 6 de julio de 1956, sobre Ordenación de las Enseñanzas Medias y creación del Bachillerato Laboral Superior, *Boletín Oficial del Estado*, 11 de agosto de 1956, núm. 224, 2.354-2.368.
- Juan Antonio Lorenzo Vicente: *La enseñanza media en la España franquista (1936-1975)*, Madrid, 2003, 222-226.
- España. Ley 16/1967, de 8 de abril, sobre Unificación del primer ciclo de Enseñanza Media, *Boletín Oficial del Estado*, 11 de abril de 1967, núm. 86, 4.805-4.806.
- Antonio Viñao Frago: "Del bachillerato de elite a la educación secundaria para todos (España, siglo XX)", *Historia de la Enseñanza Media en Aragón*, 2011, 449-472.
- España. Ley de 20 de julio de 1955, sobre Formación Profesional al Industrial, *Boletín Oficial del Estado*, 21 de julio de 1955, núm. 202, 4.442-4.453.

9. Apèndix fotogràfic

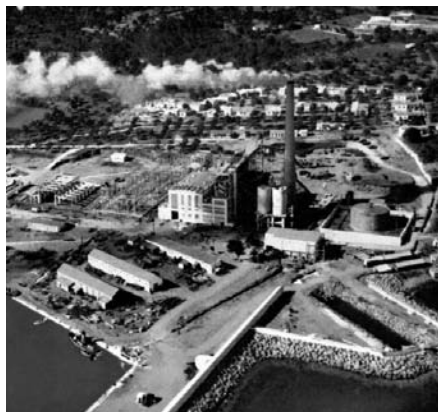

Fig. 1. Central tèrmica del Port d'Alcúdia en funcionament. Vista del 1958. A la fotografia podem veure la primera fase constructiva de la central, ja que encara no s'havia edificat la segona xemeneia.

Boletín editado por y para los empleados y obreros de GESA, núm. 18

Fig. 2. Escoles de Primera Ensenyança del poblat de Nostra Senyora La Verge de la Llum de la Central I de Palma. Butlletí núm. 40

Fig. 3. Alumnes de l'escola de nins del poblat del Port d'Alcúdia. Curs 1964-65. Butlletí núm. 43

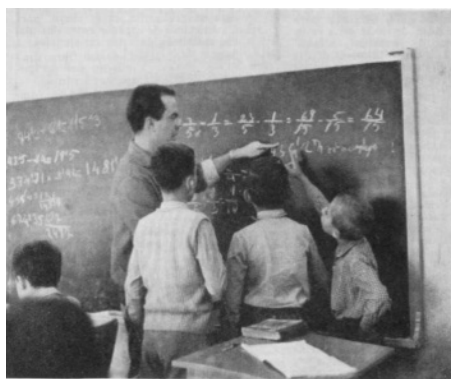

Fig. 4. Alumnes de l'escola de nins del poblat del Port d'Alcúdia. Curs 1964-65. A la imatge podem observar la participació activa de l'alumnat durant les classes. Butlletí núm. 43

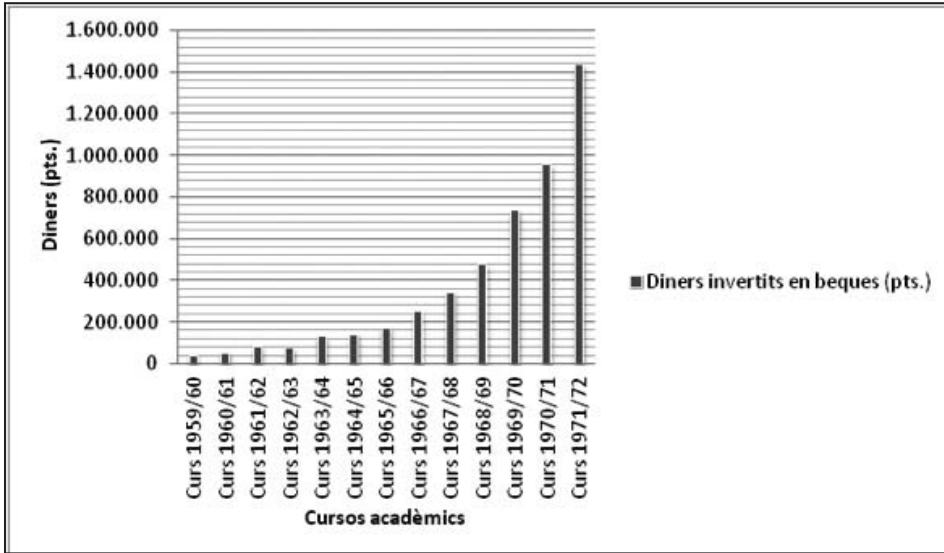

Fig. 5. Evolució de la inversió econòmica en beques. Al gràfic podem observar un increment progressiu en la dotació monetària per a les beques, que en dotze anys experimentà un espectacular augment, i passà de 40.500 pessetes per al curs 1959/60 a 1.440.000 pessetes al curs 1971/72

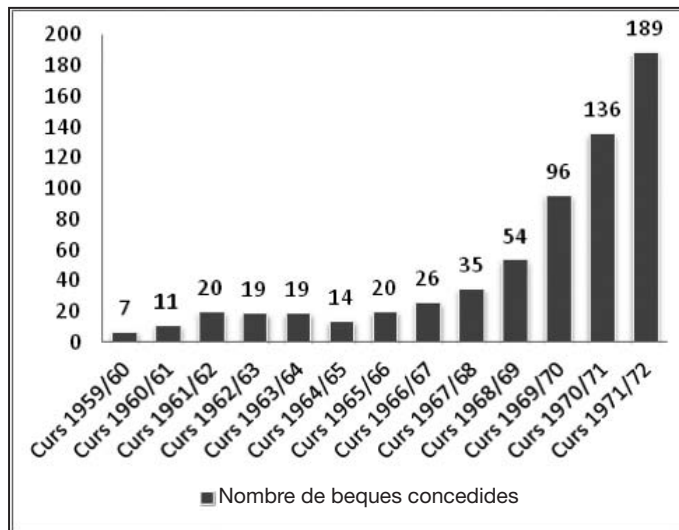

Fig. 6. Evolució del nombre de beques atorgades. El nombre de beques concedides va anar en augment en aquests anys, i per als darrers cursos patí un increment substancial. Aquest creixement va anar directament relacionat amb l'augment de beques atorgades a batxillerat

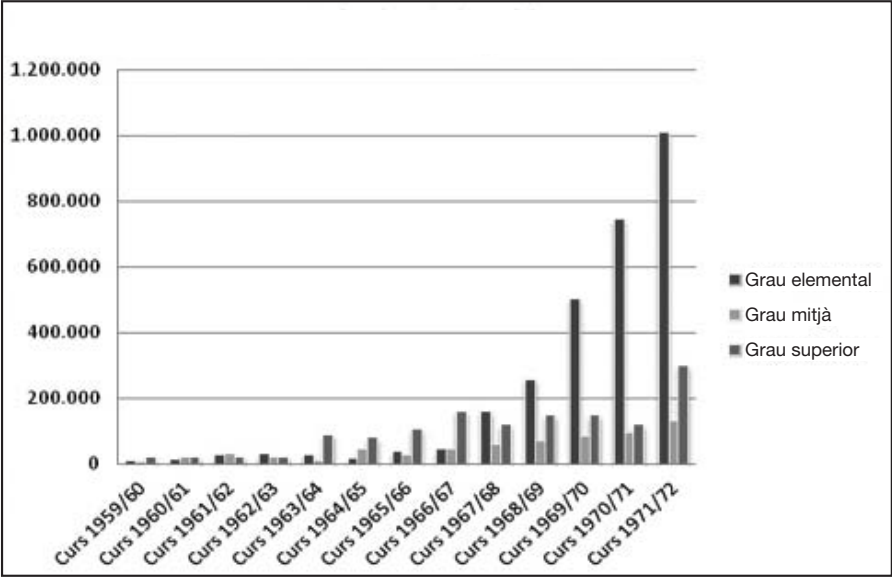

Fig. 7. Desenvolupament de la inversió en beques segons el grau. L'increment d'inversió econòmica en beques estigué directament relacionat amb el creixement del nombre de beques concedides al grau elemental. Les ajudes del curs 1959/60 al 1963/64 – ambdós inclosos– es distribuïen de la següent manera: 2.500 ptes. per a cada beca de grau elemental, 4.000 per al grau mitjà i 22.500 per al grau superior. A partir del curs 1964/65 i fins al 1966/67 –ambdós inclosos– es concediren 3.000 ptes. per al grau elemental, 9.000 per al mitjà i 27.000 per al superior. A partir del curs 1967/68 s'ajudava els alumnes amb 6.000 ptes. al grau elemental, 12.000 al grau mitjà i 30.000 al superior

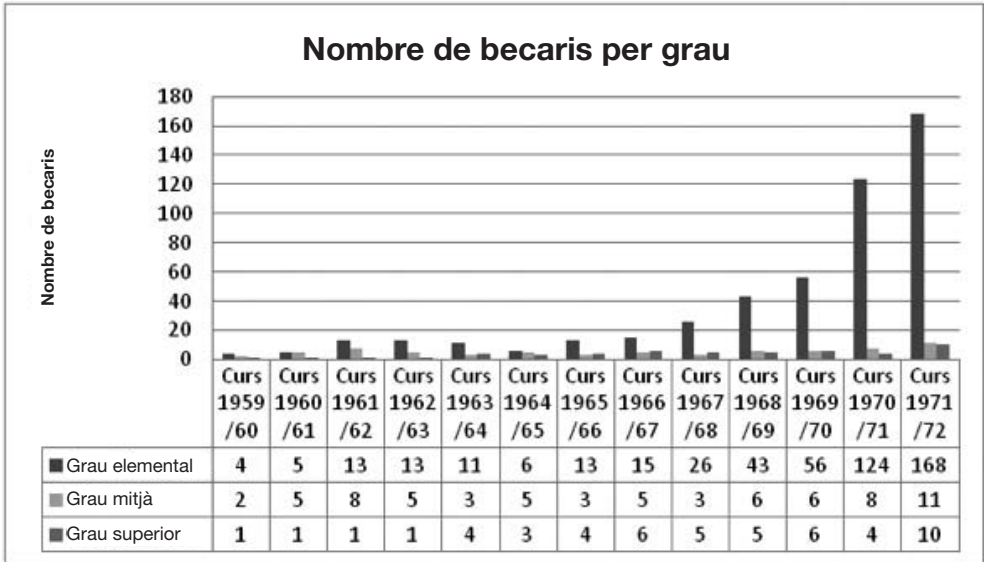

Fig. 8. Desenvolupament del nombre de becats en funció del grau. La diferència entre el nombre de becaris de grau elemental respecte als de grau mitjà i superior anà incrementant-se en els anys analitzats

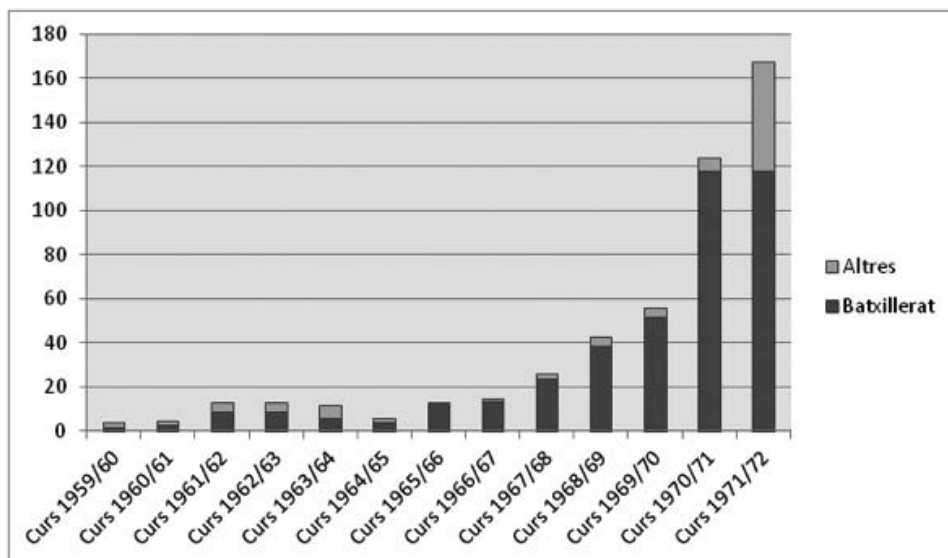

Fig. 9. Evolució del nombre de becats del grau elemental en funció si iniciaven els estudis de batxillerat o una altra formació. La gran majoria de beques concedides a alumnes de grau elemental anaven destinades a batxillerat

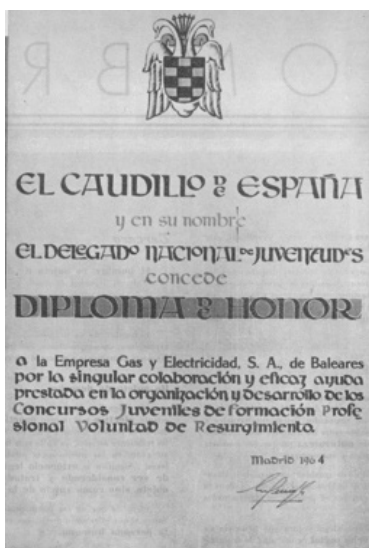

Fig. 10. Diploma atorgat a l'empresa GESA per la seva tasca en l'organització i desenvolupament dels cursos de formació professional. Butlletí núm. 45

Fig. 11. Aprenents de la Central Tèrmica d'Alcúdia que estudiaven a l'Escola d'Aprenentatge d'Inca. A la fotografia de 1965 es pot veure el senyor Llorenç M. Duran Coli –sisè dret començant per l'esquerra– en qualitat de psicotecnòleg de GESA. Butlletí núm. 48

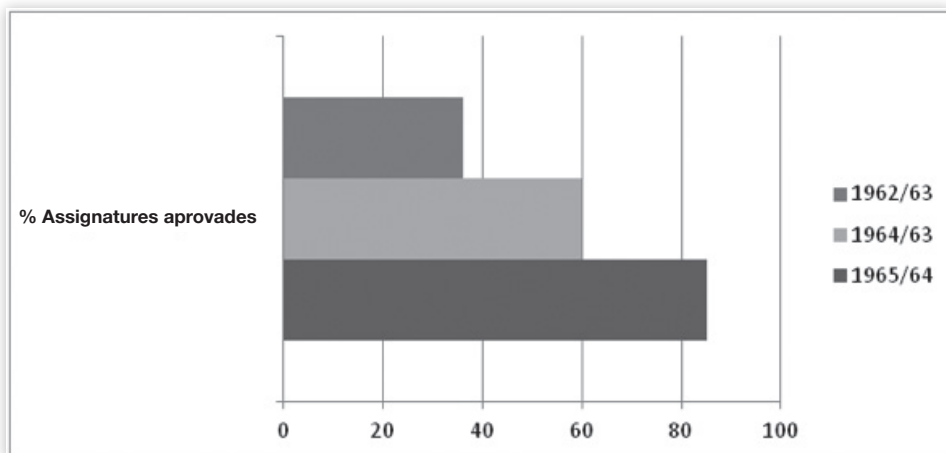

Fig. 12. Gràfic del percentatge d'assignatures aprovades des del curs 1962/63 fins al 1964/65 a la formació professional. Podem observar una clara millora quant als resultats d'aquest nivell. Els esmentats increments vingueren —en part— determinats per la selecció prèvia dels aprenents, en la qual el senyor Duran Coli fou un dels màxims responsables

Fig. 13. Exemple d'un dels cursos per als treballadors de GESA organitzat pel Departament de Personal. Butlletí núm. 57

Fig. 14. Exemple d'un dels cursos per als obrers de GESA organitzat pel Departament de Personal. Butlletí núm. 58

Fig. 15 i fig. 16. Fotografies d'un dels cursos de seguretat